

A JÁNOS-LOVAGOK RÉSZVÉTE NAGY LAJOS KIRÁLY HADJÁRATAIBAN.

ADITÖRTÉNELMÜNKNEK alig van oly korszaka, a melyben a magyarországi János-lovagok jelentékenyebb szerepet játszottak volna, mint az Anjouk alatt. Elkezdve azon időtől, midőn Martel Károly, mint trónkövetelő megjelent a dalmát tengerpartokon, egészen Nagy Lajos király haláláig, szinte állandóan ott találjuk a lovagrend tagjait az Anjouk táborában. A drávántúli országrészekben fennállott rendházak, már akkor, a midőn Martel Károly 1290-ben megjelent Dalmáciában, az Anjou párthoz csatlakoztak.

De Martel Károly, a ki mindvégig csak trónkövetelő maradt, 1295-ben elhalálozott. Fia Róbert Károly, a kinek hosszas küzdelmek után sikerült a magyar trónt elnyernie, attól kezdve, a mint 1300-ban Dalmácia földjére lépett, szintén a János-lovagokban találta leghívebb bajnokait. Bár a lovagrend magyarországi főkonventjei, mint Esztergom, Székesfehérvár és Buda-felhévíz, melyek III. Endrének 1301-ben bekövetkezett halála után a Venczel-párt hatalmi körén belül estek, egyideig tétlenségre voltak kárhóztatva, de annál nagyobb buzgalmat fejtettek

ki a lovagok drávántúli rendházai Róbert Károly érdekében. Esztergom várának visszavételétől (1306) kezdve, mely Károly király ügyének első diadala volt, már az esztergomi, a budafelhévi és a székesfehérvári lovagok is ott küzdhettek többi rendtársaikkal az Anjouk lilimos zászlói alatt.

Jelentékeny része volt a lovagrendnek az 1312 jun. 15-én kivított rozgonyi diadalban, mely Róbert Károly király uralmát megszilárdította.

A király nem is maradt irántuk hálátlan. Még a fényes rozgonyi győzelem évében tartott viennei zsinat a templomos rendet végleg eltörölvén, annak javait Károly király a kincstár számára foglalta le.

Az egykori templomos-javakból azonban bőkezű adományokat nyertek a János-lovagok is.

A győri rendház már előzőleg megszerezte Kóny helységet, a templomosok egykori birtokát, melyről II. Ulászló király 1491 decz. 13-án megerősítő levelet állított ki. Az esztergomi és a csurgói rendházak 1312 után az ottani templomosok birtokait nyerték adományul. A muraközi Szentmárton, mely egykor szintén templomos birtok volt, 1313—1358-ban a János-lovagoké. Övék volt 1314-ben Dubicza vár az Unna folyó jobb partján, melyet a templomos rend 1269-ben szerzett csere útján s a mely a rend egyik főhelye volt. Továbbá Nekse (Eszék közelében), mely a középkorban Baranya vármegyéhez tartozott, hol a János-lovagok 1315-ben már szintén birtokosok voltak.

Általában véve a drávántúli országrészekben a János lovagok igen sok birtokot nyertek adományul az egykori templomos-javakból.

Mint Glogovniczát Körös vármegyében, melyet még III. Béla király adományozott a templomos rendnek, Novákit a Dráva mellett Verőcze vármegyében, Joanezet, mely később a béla-vári rendházhoz tartozott, végül Vránát, Sebenico és Zára között, melyet 1312-ben Károly király szintén a kincstár számára foglalt le s csak később adományozott a János-lovagoknak.

Hogy mikor került Vrána a János-lovagrend birtokába, pontosan nem állapítható meg, annyi azonban kétségtelen, hogy még Róbert Károly király adományozta a lovagoknak.

Adataink szerint még Granana Fülöp tartományi mester alatt — a ki már 1323-ban szerepel — került Vrána a János-lovagrend birtokába.

Alatta a rend pénzügyei oly kedvezőtlenül állottak, hogy a lovagok a köteles tizedet sem tudták megfizetni a zágrábi káptalannak, a miből hosszadalmas per támadt a lovagrend és a káptalan között, míg végre 1324-ben Granana Fülöp mester kötelezvényt adott a káptalannak.

Hogy pénzhez jusson, egyre-másra idegenítette el a rend birtokait. 1325-ben a pozsegavármegyei Bezseniczát, 1326-ban pedig Szlatina nevű birtokot adta el.

Károly király, a ki mindenkor méltányolta ama nagy szolgálatokat, a melyeket a lovagok tettek, hogy a tenger melléki rendházak kedvezőtlen anyagi helyzetén segítsen, Vránát is odaadta a lovagoknak.

Úgy látszik azonban, a tenger melléki urak is szerették volna e nevezetes erősséget megszerezni. Subich Mladen bán ostrom alá vette a várat, melyet azonban Spingarole Lukács fia a zárai Kodul vitézül megvédelmezett.

Granana Fülöp tartományi mester, a ki ekkor Pakráczon székelt 1328-ban Spingarole Lukács fiának Mihagran nevű birtokot adományozta.¹

Az adománylevelé szerint tehát Vrána ekkor már a János-lovagok birtokában volt, de csak évek múltán lett a magyar-szlavóniai rendtartomány főhelyévé.

Csak Granana Fülöp utóda Cormuto Péter, a ki 1336-ban még Bélavárában székelt, egyesítette a tartományi mesteri tiszteletet a vránai perjelséggel.

Ettől kezdve az ujonnan megerősített vránai vár lett a magyar-szlavóniai rendtartomány székhelye és egyúttal a lovagok hadiszertára és hadműködésének egyik kiindulási pontja.

Róbert Károly király halálakor (1342. jul. 16.) a magyarországi János-lovagrend virágzásának tetőpontján állott.

A templomos-rend feloszlásával nem csupán javainak

¹ Fejér VIII. 2. 496. Farlati Illiricum S. V. 416. Fejér VIII. 2. 619. VIII. 3. 147. VIII. 3. 341.

egy részét nyerte adományul, hanem megszabadult hatalmas versenytársától, a kivel főleg a drávántúli országrészekben a XIII. század második felében elkeseredett birtokpereket folytatott.

Még IV. Béla király, a kinek hűséges társai voltak bujdosásában, majd az ország helyreállításának nagy munkájában, a lovagok bajnoki kardját többször vette igénybe, midőn a tatárok 1246-ban másodizben törtek be hazánkba, a keresztény Európának egy nemzete s egy fejedelme sem sietett a király segítségére, csak a János-lovagrend ajánlotta fel ismét bajnoki kardját a szorongatott IV. Bélának, a ki a Bertand de Compos nagymester személyes vezérlete alatt álló János-lovagok segítségével verte vissza a tatárokat.

Azokat a nagy szolgálatokat, a melyeket a rend ekkor a királynak és az országnak tett, részletesen elősorolja IV. Béla királynak 1248-ban a nagymesterhez intézett oklevele.¹

IV. Béla királynak ama intézkedései, a melyekkel az országot úgy a keletről, mint a nyugatról jövő támadások ellenében egyaránt biztosítani törekedett, jelentékeny szerepet szántak a magyarországi János-lovagoknak is. Midőn 1242-ben IV. Béla király visszafoglalta Sopront Harczias Frigyes osztrák hercegtől, elsősorban a határszél biztosítása lebegett szemei előtt.

E végből 1247-ben jelentékeny kedvezmények fejében meghagyta a lovagrendnek, hogy bármely keresztény hatalmasság támadása esetén öt végvár: Moson, Pozsony, Sopron, Németujvár és Vasvár oltalmára 50 lovagot tartozik kiállítani.²

Rövid idő múlva a soproni polgárok egy torony őrizetét bízták a lovagrendre, melynek fejében annyi jövedelmet biztosítottak számukra, a mennyit a polgárok kaptak a torony megvédelméért. E szerződést IV. Béla király 1250 jul. 15-én megerősítvén, a lovagok Sopronban is letelepültek.

A keletről fenyegető veszedelem IV. Béla királyt, a Duna és az Olt közötti területen, tehát ott, a hol a tatárok serege legutoljára betört hazánkba, czélszerű védelmi intézkedésekre készítette.

E végből 1247-ben az Erdélylyel határos szörényi bánságot

¹ Dubsy Ferdinand: Fundata Specie Faci etc. 1705. évi kiadás.

² Katona: Hist. Critica VI. 100.

és az Oltig terjedő földterületet 25 évre hűbérül adta a János-lovagoknak.

IV. Béla király ezen intézkedésével egy határörvidéket akart létesíteni az ország délkeleti részén, de másfelől meg akarta könnyíteni az összeköttetést Konstantinápolylyal, melynek a lovagok könnyebben nyujthattak volna segítséget.

A János-lovagok csakugyan letelepedtek Szörényben, a mit IV. Béla királynak, a pápához 1254-ben intézett levele is igazol, csakhogy a lovagok csekély száma és a Szent Földön vívott harczaik, megakadályozták a rendet abban, hogy lábát az Al-Duna vidékén megvesse. Alig pár évi ottidőzés után a lovagok elhagyták Szörényt, a mi miatt a király neheztelését is magukra vonták, de a jó viszony csakhamar ismét helyreállván közöttük, tovább is híven szolgálták őt, valamint utódait kül- és bel-ellenség ellenében egyaránt.

A XIV. század elején az ország belsejében is számos erődítvény volt a lovagrend birtokában. Így Bélavár Varasd vármegyében, mely a XIV. század elején már fennállott, s a melyet 1315-ben Héder nembeli III. Henrik pártütő fiai foglaltak el a lovagoktól, de már a következő évben visszakerült a rend birtokába, s egyideig a tartományi mesterek székhelye is volt. 1347—1374 közötti időben Altanizi (Abaviz) Vilmos csurgói lovagfőnök volt a várnagya. Továbbá Dubiczavár, melyet a templomos-rend eltörlése után nyertek.

Váruk volt a Margitszigeten is, mely kétségkívül még abban az időben épült, midőn IV. Béla király is a szigeten lakott (1252—55), a melyről IV. László királynak 1278. évi oklevelei is megemlékeznek.¹

Várszerüleg voltak megerősítve a lovagok jelentékenyebb rendházai is, mint az esztergomi Szent Istvánról nevezett convent is, mely a városon kívül a Kis-Duna mentén a párkányi Isten-hegyének átellenében emelkedett, melynek alapfalait részben 1895-ben ásták ki. E rendház jelentékeny szerepet játszott Esztergom váranak 1306-ban történt visszavétele alkalmával. A győri rendház szintén erődítvény jellegével bírt.

¹ Veszprémi püspöks. vat. oklt. II. 13.

A csurgói rendház eredetileg királyi várac volt, melyet II. Endre király adományozott a lovagoknak. Ezen adományt Róbert Károly király, Donatus magyar-szlavóniai alperjel kérelmére még 1324 előtt megerősítette. Végül erődtmény számba mehetett a székesfehérvári rendház is, mely mocsaras vizektől körülvelt szigeten emelkedett, mely már a tatárjárás idejében is biztos védelmet nyújtott a lovagoknak.

Az elősorolt vázlatos adatokból is látható, hogy a Szent János-lovagrend még a XIV. század közepén is, jelentékeny szerepet játszott az ország védelmében, s a lovagok bajnoki kardjára bizton számíthatott Nagy Lajos király is.

*

Alig foglalta el a trónt Lajos király, Velenczével keveredett háborúba.

A velencei körtársaság már évtizedek óta folytatta aknamunkáját a dalmát partvidéken, mely üzelmeihez alkalmas szövetségeket nyert a délvidéki pártütő főurakban.

Róbert Károly király ez okból még 1340-ben hadat akart vezetni a tengerpartra, hogy a rakoncátlankodó horvát főurakat megfékezze s Velenceze hatalmi törekvéseinek gátat vessen. Róbert Károly királyt azonban betegsége és a tatárok gyakori betörései megakadályozták szándéka keresztülvitelében.

Lajos király közvetlenül trónralépte után 1344-ben Lendvai Miklós szlavóniai bánt küldte Horvátországba, a koronához hűtlen urak megfenyítésére. A következő év nyarán pedig személyesen vezetett hadat Szlavóniába, mely alkalommal az akkori Szlavónia és Horvátország határán fekvő Bihácson ütött táborn.

Itt fogadta Horvátország lakosságának hódolatát, de a horvátokon kívül eljöttek a velencei uralom alatt álló dalmát városok küldöttei is, sőt Zára, mely ekkor szintén Velenceze hatalma alatt volt, is követeket küldött Bihácsra, de mire a követek oda értek volna, Lajos király már Zágráb felé vette útját.

Alig hagyta el Lajos király Szlavóniát, Velenceze egész haderejével Zára ellen fordult.

Zára polgársága azonban bizton számítva a magyarok segítségére, elhatározta, hogy a küzdelmet felveszi a köztársasággal.

Már aug. 16-án követeket küldöttek Visegrádra Lajos királyhoz, a ki aug. 25-én határozott ígéretet tett a követeknek, hogy a várost meg fogja védelmezni a velenceiek támadásai ellenében.

Alig egy hónap leforgása alatt azonban Endre herceg meggyilkoltatása új fordulatot adott az eseményeknek.

Lajos király, a ki elsősorban testvére gyilkosain akart bosszút állani, személyesen nem jöhetett a záraiak segélyére, ezért megbizta Kotromanics István bosnya és Lendvai Miklós szlapon bánokat, hogy a mennyi katonát csak tudnak, szedjenek össze, vonuljanak Vrána alá, a hol Bellomontei Raymund vránai perjel, a János-lovagok tartományi mesterének tanácsát kéri ki, s az ő támogatása mellett Zárát, mely várost a velenceiek már körülzároltak, az ostromzár alól mentse fel.¹

Bármennyire is kész volt Raymund vránai perjel Lajos király óhaját teljesíteni, már csak azért is, mert a János-lovagoknak sok jó emberük volt a zárai polgárok között, nem sokat segíthetett rajtuk, mivel Velenceze Kotromanics és Lendvai Miklós bánokat megvesztegette, ezeknek többé eszközágában sem volt Zára felmentésére sietni, hanem ide-oda csatangoltak hadaikkal s Vránánál tovább nem mentek.

A záraiak ugyan követeket küldöttek a bánokhoz: támadnák már meg az ostromló velenceieket, de ők a követek előtt hadaiknak elégtelenségével mentegődztek.¹

Midőn a záraiak e kétszinű játékról értesültek, közvetlenül Lajos királyhoz küldöttek követeket. Lajos király, a kinek most úgy is tömérdek gondja volt az olaszországi hadjárat előkészítése miatt, 1346 május havában hadaival megindult Zára felmentésére, s jun. 2-án már Szemelniken (Zemnik) Zárától mintegy hat mértföld távolságra ütött tábort. Itt várták már a János-lovagok Raymund vránai perjel vezérlete alatt.

Lajos király ekkor magához vonván a bánok hadait is, jún. 10-én kétezer válogatott vitézzel Zára közelébe vágatott.

¹ Pray György: Dissert. hist. crit. de prioratu Auranae 14. lap.

² Pór Antal és Schönherr Gyula. Az Anjou-ház és örökösei. Budapest, 1895. Mill. tört. III. 174. l.

Zára felmentése azonban Lajos király táborában levő magyar urak árulása következtében, akiket a velenceiek megvesztegettek, — meghiusult.

A velenceiek jul. 1-én véres harcok után visszaverték a záraiakat s Lajos király kénytelen volt harmadnapra a város alól elvonulni.

Lajos király hadával Vrána felé vette útját, itt elbocsátván seregét. Raymund vránai perjelnél szállott meg.

Alkalmasint ekkor állapotott meg a János-lovagrenddel a nápolyi hadjáratban való részvétel dolgában.

A pápa, a ki igen féltette Siciliát, mindenképen arra törekedett, hogy a lovagokat a nápolyi hadjáratokbani részvételtől távontartsa. Még 1343-ban az esztergomi érsek útján a lovagokat a törökök elleni keresztes hadjáratra szólította fel s most, midőn már kétség nem lehetett az iránt, hogy Lajos király öcsese meggyilkoltatását nem fogja megtorolatlanul hagyni, ebbeli felszólítását 1345-ben megismételte.

Raymund vránai perjel 1345-ben csakugyan már erősen készült a törökök elleni hadjáratra.

Velenczében egy nagyobb hadihajót rendelt, mely ép arra az időre készült el, mikor Zára birtokáért kitört a háború Velenczével.¹

E hadihajónak a lovagok már jó hasznát vették a nápolyi hadjáratokban.

E hajó még elég jókor készült el, mert már később aligha engedték volna oda a velenceiek a János-lovagoknak.

A lovagoknak Zára ostromakor tanusított magatartása ugyanis zavarba hozta a velenceieket, akik szentül hitték, hogy a vránai perjelség nem fog ellenük fellépni, s akkor, a midőn kétségtelenné vált, hogy a lovagok Lajos király zászlói alá sorakoznak, a horvát lázadókat uszította ellenük.

Subics III. Mladen, alkalmasint Velence ösztönzésére még 1346 decz. havában ostrom alá vette Vránát, melyet lángba borított, de bevenni nem tudta.

A signorinának ezen alattomos viselkedése csak megerősítette a lovagokat Nagy Lajos iránti hűségükben.

¹ Theiner I. 658—697. Ljubics Listine. II. 253.

Lajos király, midőn itthon az olaszországi hadjáratokra az előkészületeket megtette, 1347 márcz. havában Garai János veszprémi püspököt és Treutel Miklós pozsonyi ispánt előre-küldte, hogy a sereg átvonulása ügyében az olasz urakkal az egyezséget megkössék.

Az év nyarán Vásári Miklós nyitrai püspök Ferrarán áthaladva, Abruzzok felé vonult. Nov. 11-én Lajos király is útra kelt Visegrádról, bizonyára az esztergomi, a budafelhévízi és a székesfehérvári lovagok közül számosan kísérték el ezen útjában, vele volt még Pál mester, a ki 1341-ben az esztergomi és a budafelhévízi János lovagok főnöke volt s a kit Frater Paulus Launus seu Gallicus néven említenek az oklevelek. 1343 óta pedig Lajos király udvari orvosa is volt.¹

Tudjuk a történelemből, hogy Olaszországban kitört pestisragály Lajos királyt a hazatérésre készítette. 1348 május havában Barlettában hajóra szállván, egyetlen gályán kevesedmagával Vránába hajózott.

Ekkor már Cornuto Péter volt a rend tartományi mestere és egyttal vránai perjel, a ki e tisztében 1347-ben szerepel első ízben, midőn a pécsi püspökkel a pakráczy és a nekesei tizedek dolgában egyezkedett.

Mialatt Lajos király Vránában megpihent, itt fogadta a raguzaiak tisztelgő küldöttségét Illés érsek vezetése alatt, mely alkalommal szóba került Raguzának Velenczétől való elszakadása s magyar védnökség alá leendő helyezkedése is.²

Vránából Osztrovieza várába ment a király, melyet az előző évben szerzett cserében Zrinyi Gergelytől és Györgytől Zrinj váráért.

1350 ápril 18-án Lajos király másodízben indult el Zenggből egy gályán és néhány szállítóhajón és bárkán Apulia felé, Gilét fia Miklós nádor, valamint ennek két fia, továbbá Frankói Miklós zágrábi püspök s alkanczellár, Kálmán győri püspök, Bebek István és György, Széchi Miklós bán, Szécsényi Tamás fia Kónya és más főurak, valamint Fra Moniale vránai perjel társaságában.

¹ Fejér VIII. 4. 581. — IX. 1. 147. 151.

² Margalics Ede: Horvát tört. repert. 145—246.

Lajos király eredetileg Velenczétől kért útjára gályát, de Velence megtagadta kérelmét, így a János-lovagok kölcsönözték a hajókat a királynak.

A hajók azonban korántsem voltak elégségesek a sereg tömeges átszállítására, miként Lucius is megjegyzi, a magyarok sokasága, mely a királyt követte különféle hajókon és sajkákon, oly rendetlenül hajózott át a tengeren, mikép ha Johanna királynő hajói idejekorán megjelentek volna, az átkelés könnyen meghiusult volna.

A hajók azonban kikerülték Johanna czirkálóit s nyolczadnapra Ortonában kötöttek ki.¹

Averza ostroma után Lajos király Rómán át szárazföldön tért vissza Magyarországba. Mielőtt elhagyta volna Italiát Averza és a Capua kapitányává, valamint a Terra di Lavourno kormányzójává Fra Monialét tette meg, a ki azonban hűtlenné lett s a rábizott várakat átadta Tarenti Lajosnak.

Midőn Lajos király az árulásról értesült, Fra Monialét megfosztotta a vránai perjelségtől, az áruló nem is mert visszatérni Vránába, magával vivén a rend iratait és pecsétjét is.

Erre czéloz Lajos király ez évi rendelete, melyben meghagyja a lovagoknak, hogy a rend iratait és pecsétjét jobban őrizzék Vránában s a lovagok ne hordják széjjel.

Fra Moniale letétele után Cornuto Péter volt vránai perjel egyik rokona Cornuto Baudin (Baldon, Baudon) lett a rend magyar és szlavoniai tartományi mestere.

Cornuto Baudin, Lajos királynak igen kedvelt embere s a harcokban hű fegyvertársa volt. Ő kapta a dubiczai főispán czímét is, a melyet utódai is viseltek. Cornuto Baudin a mily ragaszkodással viseltetett Lajos király iránt, ép oly erélylyel s kitartással igyekezett a rend zilált birtokviszonyait rendezni.

1353-ban semmisnek nyilvánította hűtlen elődének összes intézkedéseit, majd a nápolyi hadjáratok befejeztével erélyes kezekkel fogott a rend birtokviszonyainak rendezéséhez. E törekvéseihez hathatós támaszt talált Lajos királyban, a ki a második nápolyi hadjárat után gyakran tüntette ki a lovagokat ki-

¹ Millenn. Tört. III. 210.

váltság és adománylevelekkel. E kiváltságlevelek annál jelentőség-
teljesebbek voltak a rendre nézve, mert a nápolyi hadjáratok
alatt, az egyháziak és a világiak egyaránt fosztogatták a lovagok
birtokait, e mellett pedig a lovagrend hűbéresei sem fizették
meg tartozásaikat.

VI. Kelemen pápa már 1352-ben meghagyta a pécsi püs-
pöknek s melléje kinevezett társainak, mint a boszniai püspök-
nek és a Szentmiklósról nevezett sebenicói apátnak, hogy a
lovagok birtokait minden támadás ellen védelmezzék meg s
Cornuto Baudin tartományi mester panaszait vegyék figyelembe.¹

Lajos király kiváltságlevelei azonban még hathatósabb tá-
maszt nyújtottak a lovagoknak a pápa pártfogásánál.

1356-ban Lajos király kivette a lovagokat a báni és a vár-
megyei törvényszékek hatósága alól s közvetlenül a nádor ható-
sága alá helyezte, mely kiváltságot 1357 márcz. 9-én újból
mege erősítette.

1357 márcz. 10-én pedig megengedte a lovagoknak, hogy
mindazon hűbéresektől, a kik tartozásaiknak eleget nem tesznek,
azoktól a hűbéresül adott birtokokat mindennemű peres eljárás
mellőzésével visszavehessék.

1359-ben kelt kiváltságlevelében pedig megengedte a rend-
nek, hogy mindazon javakat, melyek a rendtől részint a gyakori
főnökváltozás részint pedig a háborús idők következtében el-
vételtek, a rend a 32 évi elévülési idő daczára is visszakövetel-
hesse.²

Ezekben a kiváltságlevelekben a király mindenkor hang-
súlyozza azokat a nagy szolgálatokat, a melyeket a lovagrend
a nápolyi hadjáratok alatt tett, legékezzőlóban fejezi ki a király
elismerését az 1356. évi kiváltságlevelében, a melyben a követ-
kezőleg emlékezik meg a lovagrendről:

Quod nos recensitis fidelitatis et servitorum laude dignis
meritis fratris Baudoni Cornuti Prioris ordinis sancti Johannis
per totam Hungariam et Slavoniam, quibus idem nobis in,
cunctis nostris negotiis toto suo posse, laudabili virtute studuit

¹ Fejér IX. 2. 170.

² Fejér IX. 2. 369. IX. 2. 170. IX. 2. 582. IX. 3. 42.

complacere nostræ Maiestati et se reddere gratiosum ubique et acceptum; ratione quorum licet ipse a nobis multo plura mercatur, in particularem tamen recompensationem suorum servitiorum eundem et fratres quoslibet sui ordinis a iudicio et iudicatu Banatus regnorum Sclavoniæ et Croatiæ item Comitum Parochionalium et Iudicum Nobilium quorumlibet Comitatum ac aliorum omnium Iudicum extraneorum duximus, regia gratia speciali eximendos et exemimus præsentium serie mediante etc. Vagyis magyarul: Minthogy mi számba vettük Cornuto Baudonusnak, a János lovagok magyar-szlavóniai tartományi perjelének hűségét s azon kitünő szolgálatait, a melyekkel ő az összes dolgainkban egész tehetségével, dicséretes buzgalommal felségünknek tetszeni és magát bárhol is hasznossá és kedvessé tenni törekedett, a melyek miatt habár ő tőlünk sokkal többet érdemelne, mégis az ő szolgálatainak némi viszonzásául őt és rendjének bármely testvérét Szlavon- és Horvátországok bánágának, továbbá bármely vármegye főispánjainak és főszolgabiráinak és bármely más idegen bíró törvényszéke és ítélete alól kiveendőknek véltük, különös királyi kegyből és ki is vesszük jelen levelünk rendjével stb.

*

A nápolyi hadjáratok után egy ideig nyugalmat élveztek a magyarországi rendtartomány tagjai.

A lovagok, a kiknek a harc volt az alkatelemük, a békés idők következtében tétlenségben töltötték napjaikat.

A jólét elpuhította a lovagokat, a rendházak hanyatlásnak indultak, kardjuk hüvelyében rozsdásodott.

A magyarországi lovagok a tengerentúli társaikról, a kik folytonos küzdelemben állottak a hitetlenekkel, csaknem teljesen megfeledkeztek, jövedelmeikből még a köteles részt sem küldték meg a rhodusi nagymesternek. Pedig ekkor már a rend székhelye Rhodus is veszélyben forgott.

A pápa e bajon segítendő, biztosokat nevezett ki, a kik az engedetlenkedő lovagokat, ha másként nem, úgy karhatalommal szorítsák kötelmeik teljesítésére.

MAGYARORSZÁGI JÁNOS-LOVAGRENDI SZERZETES HÁZI ÖLTÖZETBEN.

E biztosok támogatására 1363-ban a Szentszék Lajos királyt is felszólította.¹

Utóbb 1366-ban Orbán pápa ismét felhívást intézett Lajos királyhoz, hogy a rend ciprusi birtokának védelmére, a törökök ellen, a kik Ciprust és Rhodus szigetét készülnek megtámadni, a lovagoknak segínyt nyújtson.² A pápa felszólításának meg is volt a kívánt eredménye.

Maga Cornuti Baudonus vránai perjel vezette a magyar-szlavóniai rendtartományhoz tartozó lovagokat Ciprus védelmére.

Cornuti Baudonus hosszú ideig távol volt székhelyétől; mint Lajos királynak egy 1364 jul. 24-én³ kelt okleveléből tudjuk, ezen időtájt ment el Rhodusba, hol éveken át vitézül harczolt a törökök ellen, neki tulajdonítják a Ciprus szigetén, a törökök felett kivívott győzelmet is.

Távolléte alatt Belmonte Arnold helyettesítette, a ki később 1376-ban a csurgói rendház főnöke volt. Cornuto Baudonus 1370 elején tért vissza Rhodusból. Nov. 8-án Vránában Lendvai Miklós bán fiainak, Istvánnak és Jánosnak egy a csurgói rendházhoz tartozó birtokot adományozott a rendtagok hozzájárulásával.⁴ 1373-ban még a rendtartomány élén állott, ebben az évben megbízásából Cornuti Gerard a górai rendház főnöke megjelenvén Lajos király előtt Visegrádon, Czudar Péter bánnal, továbbá ennek testvéreivel Mihálylyal, Istvánnal, Györggyel, Imre préposttal és János székesfehérvári örkanonokkal, kölcsönös csereszerződést kötött, melynek értelmében a lovagok odaadják Lucz (Tiszaluz, Zemplén várm.) helységet, viszont a Czudar család a zágrábvármegyei Zirczet adta a lovagoknak.⁵ Cornuti Baudonus ezután rövid idő mulva megvált a vránai perjelségtől. Élete utolsó éveit a csurgói lovagházban töltötte, a hol hosszú pere volt Kanizsai János fiával, Kanizsai Miklós mesterrel, a ki a közelben levő Berény birtokot el akarta foglalni. Cornuto Baudonus 1374 elején halt meg, a pert ekkor

¹ Knauz Nándor: Magyar Sion 1865. 658—59. Theiner II. 57—58.

² Fejér IX. 7. 224., 241.

³ Fejér IX. 3. 390.

⁴ Pray i. m. 19. l.

⁵ Országos Levéltár Dl. 6151.

Belmonte Raymund csurgói és Albert székesfehérvári præceptorok folytatták.¹

Midőn Belmonte Raymund elfoglalta a vránai perjelséget, a törökök fellépése mindegyre nagyobb aggodalommal töltötte el a szentszéket.

A pápa ismételten keresztes háborút hirdetett ellenük, de az akkori viszonyok között az európai keresztény fejedelmektől segélyre nem számíthatott, így ismét csak a János-lovagrend vette fel a küzdelmet a törökökkel szemben.

Közel hat éven át, míg a magyarországi János-lovagok Ciprus szigetén és Rhodusban harcoltak, a rend magyarországi birtokai folytonos pusztításoknak voltak kitéve, a lovagok esztergomi és buda-felhévi templomai annyira rongált állapotba jutottak, hogy helyreállításukról kellett gondoskodni, de a rendházaknak nem volt pénzük, ezért XI. Gergely pápa 1373 aug. 30-án kibocsátott bullájával mindazoknak, a kik az esztergomi és a buda-felhévi templomok javításához akár alamizsnával, akár saját kezük munkájával hozzájárulnak, búcsút engedélyezett, s ennek hatályát 20 évre terjesztette ki.²

A XIV. század közepén a törökök mindegyre jobban terjeszkedtek Magyarország határai felé. 1372-ben már az egész Kelet-Római birodalmat elfoglalták s adófizetőjükké tették.

A pápa, a ki attól tartott, hogy a törökök az Adriai tenger kikötőit is lassanként hatalmukba fogják keríteni, mindegyre jobban ösztönözte Lajos királyt a törökök elleni háborúra.

Lajos király végre engedett a pápa kéréseinek s 1373-ban megkezdte az előkészületeket a háborúra, melyet a következő év tavaszán szándékozott megindítani.

E végből Katófia Beriszló erdélyi prépostot és Gereni Drugeth Miklós ungi főispánt küldte a pápához, hirdessen Magyar-, Lengyel- és Dalmátországban keresztes háborút.

A pápa készséggel teljesítette a király kérését, meghagyván a magyar-lengyel birodalom összes érsekeinek, hirdessék egyházi tartományaik minden nagyobb városában a keresztes háborút.

¹ Margalics Ede i. m. I. 637.

² Veszprémi püsp. vat. oklt. II. 222.

De a pápa jól tudta, hogy a törökök ellen, a kik akkoriban már hadiszervezetükkel a Balkán-félsziget népeit minden tekintetben meghaladták, a keresztes had egymagában véve számottevő segílyt nem fog Lajos királynak nyujthatni.

Ezért mivel az akkori keresztény fejedelmektől nem sok segílyt várhatott, ismét a János-lovagokhoz, a keresztény világ eme kipróbált bajnokaihoz fordult.

XI. Gergely pápának 1375 decz. 8-án a lovagrendhez intézett rendelete értelmében 500 lovagnak és ugyanynyi fegyveresnek (scutiferi) kellett 1377. év tavaszán a törökök ellen vonulnia.

A pápa felhívta a magyar-szlavoniai tartományi mestert is, hogy az egyes rendházak főnökeivel gyűlést tartson, mely alkalmal a törökök ellen kiküldendő lovagok megválasztassanak, ugyanekkor a fegyveres szolgálkat is szemeljék ki. A megválasztandók a pápa levele szerint: «*sint viri fortes et strenui, bene muniti, armis et equis, sint que prompti et voluntarii ad opus dictum essequendum.*» Magyarul: «bátor és elszánt férfiak legyenek, jól legyenek ellátva fegyverekkel és lovakkal is, azonfelül legyenek készen és önkényt vállalkozzanak a kitűzött feladatok teljesítésére.»

A pápa meghagyta a tartományi mesternek, hogy a kiküldendő lovagok elegendő útiköltséggel legyenek ellátva, s esküt tegyenek, hogy a parancsnak engedelmeskedni fognak s a kitűzött határidőre elkészülnek.¹

A pápai rendelet értelmében, a magyarországi rendtartomány 18 lovagot és ugyanannyi fegyveres szolgálkat tartozott kiállítani.

Hogy aránylag ily kevesen vettek részt a János-lovagok közül a törökök elleni hadjáratban, annak oka abban rejlik, hogy akkoriban már a rendtagok száma nagyon megfogyott Magyarországon.

Még a székesfehérvári rendház tagjai is csekély számban voltak ezen időtájt, pedig ez volt az egyik legnépesebb magyarországi rendház.

Idővel azonban az egyházi rendből is vettek fel tagokat a

¹ Theiner II. 155—156.

lovagok közé. Így 1374-ben a székesfehérvári lovagok Czudar Sándor egri kanonokot vették fel a rendbe, mely választást a pápa is megerősítette.¹

Az esztergomi rendházban pedig IX. Bonifác pápának egy 1397 ápr. 13-án kelt rendeletéből kitetszőleg már nem is voltak lovagok, hanem csupán egyháziak.

Nagy Lajos királynak eme hadjáratáról nem maradtak fenn közvetlen adatok.

Annyi azonban kétségtelen, hogy e hadjárat 1377 tavaszán, vagy legkésőbb az év nyarán ment végbe.

Még mielőtt a király hadba indult volna, 1377. évi márcz. hó 1-én Visegrádon kelt kiváltságlevelével megerősítette IV. Béla király által a székesfehérvári János-lovagok részére 1238-ban kiállított adománylevelét.²

A hadjárat eredményéről csak annyit tudunk, hogy Lajos király 1377 szeptember havában tudósította barátját, Carrara Ferenczet, Pádova urát, a törökökön és a bolgár királyon kivívott diadalokról, mely miként a király írja, sok vérbe került, minthogy a hitetlenek háromszor annyian voltak, mint a keresztények. Ezen örömhírt közlő tette, mely alkalommal nagy ünnepek voltak Pádovában.²

Ez volt az utolsó hadjárat, a melyben a János-lovagok Nagy Lajos király alatt küzdöttek, rövid idő múlva Lajos király is befejezte földi pályáját.

*

1378-ban Belmonte Raymund is lemondott a vránai per felségről s egyidőre visszavonult a magyarországi rendtartomány kormányzatától.

Helyét Palizsnai János foglalta el.

Alig néhány év múlva Palizsnai János gyűlöletessé és rettegetté tette nevét a tengerparton.

Első dolga volt, hogy a Bjistye és Zablatye birtokokat, a

¹ Veszpr. püsp. vaticáni okl. II. 239.

² Fejér IX. 5., 153.

³ Millenn. Tört. III. 276.

melyeket előde a rendtagok akarata ellenére a zárai polgároknak eladott, erőszakkal visszavette.

Nagy Lajos király a záraiak panaszára 1381 máj. 26-án ráparancsolt, hogy az elfoglalt birtokokat adja vissza a polgároknak. Palizsnai azonban nem engedelmeskedett a parancsnak, a minthogy tovább folytatta garázdálkodásait a tengerparton.

Spalato polgárai is keservesen panaszkodtak, hogy folyton zaklatja őket.

A mint Nagy Lajos király halála után a délvidéken kitört a forrongás, Palizsnai noha épen Nagy Lajos halálakor ott időzött a királyi udvarban, s az elsők közé tartozott, a kik hódolatukat Mária királynőnek bemutatták, csakhamar az elégiületnekhez csatlakozott, majd a délvidéki lázadás egyik vezére lett.

A mikor a forrongás már-már fegyveres kitöréssé fajult, Palizsnai 4000 aranyért elzalogosította a zalavármegyei Ujdvart a Kanizsai családnak, s a pénzt fegyverkezésre használta fel.

Mária királynő és Erzsébet anyakirályné személyes megjelenésükkel igyekeztek a forrongást lecsillapítani.

1383-ban lejöttek Dalmatiába s Zárából, a hol hét napig időztek, átmentek Vránába is, a hol nov. 4-én a rendtagok őket vendégszeretőleg fogadták.

Palizsnai ekkor már nem volt Vránában, mert még az év nyarán Tvartkó bosnyák király udvarába menekült.

Mária királynő ugyan megfosztotta Palizsnait a vránai perjelségtől, de ő nem volt az az ember, a ki egykönnyen meglett volna törhető, alig két év multán, midőn Kis Károly foglalta el a trónt, már ott találjuk környezetében.

Károly meggyilkoltatása után a délvidékre vonult, hol a Horváthiakkal együtt újból kitűzte a lázadás zászlóját.

1386 jul. 25-én Horváthi Jánossal együtt ő vezette a lázadók ama csapatát, mely Gara vára közelében a királynők kíséretét levágta s őket fogságra hurczolta.

Palizsnai János lázadása hosszú időre megakasztotta azt a benső jó viszonyt, mely a magyarországi János-lovagok és a magyar királyok között évszázadok óta fennállott.

Bár a lovagrend, főleg a dráváninnyi rendházak, a párt-

ütővel alig állottak összeköttetésben, hosszú időn át sínylették a vránai perjel szereplésének következményeit.

Zsigmond különösen uralkodásának kezdetén többször fejezte ki ellenszenvét a lovagrend iránt. E példán vérszemet kapva a hatalmasok, egymásután foglalták el a rend javait vagy büntelenül garázdálkodtak azokon.

Csak akkor történt ismét közeledés a lovagrend és az uralkodó között, midőn 1396 tavaszán a közös ellenség, az izlám ellen szállottak hadba.

E hadjárat alatt már ott találjuk Zsigmond király táborában az akkori keresztény világ legkiválóbb bajnokai mellett, a János-lovagok nagymesterét is, a lovagok színe-javával, s a vesztett csata után a lovagrend hajói szállították le a Dunán a Fekete-tengerig, majd onnan Konstantinápolyba Zsigmond királyt a többi menekülőkkal egyetemben.

Dr. REISZIG EDE.

János-lovag hadi öltözetben.